

A
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24

12
DISQUISITIO ETHICO-NOMICA
Principiis Gentium & Civilis Juris nixa

DE
**JUDICIO
MORUM**

Quam

SUB PRÆSIDIO

Viri Nobilissimi, Amplissimi, Consultissimi

DN. HENRICI COCCEJI, J. U. D.
GENTIUM ET FEUDALIS JURIS IN ALMA
ELECTORALI PALATINA UNIVERSITATE PROFES-
SORIS MAGNO ACUMINIS ET INDUSTRIÆ
MERITO, CELEBERRIMI,

PRÆCEPTORIS AC FAUTORIS SUI
ÆVITERNUM COLENDI,

Moratæ Eruditorum examinationi

Horis locoque solitis ad diem 26. Aprilis

submittit

ALBERTUS CASPARUS GEIER, Rr.

Autor & Respondens.

Quintilianus Lib. 5. Institut. 12. in fin.

Nunquam hoc continget MALIS MORIBUS
Regum, ut, si qua fecerint pretiosio-
ra, faciant & bona.

ANNO M DCC VII.

DISPOSITIO JURIS NOMICAE
JURIS CIVILIS

JURIS MORUM

DR. HENRICI COCCHEII U.D.
PROFESSORIS ET PRAECEPTORIS
JURIS CIVILIS
PRAELECTORIS

ALBERTUS CASPARUS GERTZ, R.
Nuncupatio hoc testamenti et moribus
Regniussis in quibus et pignoris

Anno M. DCC. VII.

I. A. F.

PROOEMIUM.

Romanis vetustioribus in antiquo more fuit positum, ne quem ante tempus in publicum admitterent, sed Reipublicæ aliisque gravioris momenti negotiis tractandis certam maturamque ætatem præscriberent, rati, regiminis frœna juvenibus adhuc acerbiorum morum adoptare perinde esse ac Cothurnum infanti, & solis currum Phæthonti committere, cujus tamen rei.

*Ardua prima via est, & qua vix mane recentes
Enituntur equi.*

Inde ergò, utpote Cultori Pythagorei silentii & non alia indecora forsàn aut somnolenta ratione contingit, ut hæc manus de tabula publice teneretur, ætatis nempe imbecillioris meditatione, ac provida Venerandi DN. PARENTIS, qua studiorum cursum regit, cura, quæ simul suasit, ut in præsentiarum quoque hac ipsa tractatione naturæ ordo intenderetur, & à facilioribus privatæ domus sacris ac juribus nonnullis primitiæ ex culti studii (publicæ jurisdicti-

onis materia adhuc post tergum maturioris ætatis relicta) inciperent, atque hoc ipso virgula Canonum rubra *de Clerico per saltum præsumptuoso* evitaretur. Itaque omnis nostra disquisitioni nunc in hoc tantum incumbet, ut pluribus patefcatur: Annon inter privatos quoque & in quibus aliqua veluti cujusdam jurisdictionis, seu judicii species L. L. fit constituta, quo quilibet Patres in mores eorum, qui subsunt potestati, animadvertere possit? Deprehendi equidem, viam hujus rei in consideratione alicujus judicii moralis legum civilium ac canonum decempeda subacti, nondum aliis ita tritam, sed ferme Thema intactum, non indignum tamen, cui nervi sagacioris perlustrationis pro capto aptarentur. Nec pudori erit sceminarum, juniorumve, aut servilibus moribus jura edisserere, de quibus integros tractatus conscribere olim maximos Philosophos, & alios hodie æque non putavit nobiscum memores illius lemmatis politici: τὸ αὐτὸν τῶν μεταβολῶν πολιτικῶν τὸ μικρόν ἐστὶ *Maximarum in Republ. mutationum causam esse*, PARVA NEGLIGERE. *Aristot. lib. 5. Politicorum cap. 7. & 8.* Eo ergo quo fieri poterit compendio id ipsum jam porro videbimus.

MEMBRUM I.

De judicio morum in genere & ratione subjecti.

§. I.

DE subjecto tractationis nostræ nempe moribus, in omnibus disciplinis practicis atque insuper in physicis quoque suo modo agitur, Nos pro nostri instituti ratione missa jam consideratione judicii morum physica atque politica, quamvis in Rebus publicis non contemnendi usus, de quo consulendi post veteres *Æschacius Ma-*

yor

for in serutinio ingeniorum, Scipio Claramontius in aureo Commentario de conjectandis animi motibus, & Joh. Barclay in Icone animorum, cujus pensi meditationem ut paulo latiore, Imperii nempe morum universalis maturiori ætatis articulo reservamus hac vice subsistentes tantum in contemplatione judicio morum Ethico-Nomico, idque propter individuos harum disciplinarum nexus in quibus ubi definit Ethicus, ibi incipit JCrus.

§. 2. Mores Ethicè considerati, juxta faniorem Philosophiæ scholam, nobis sunt habitus animi & voluntatis exerciti in appetitu agente cum vel sine ratione consistentes; Unde illorum bonitas vel malitia virtus aut vitium prognascitur, de cujus rei veritate post Clasicos Scholarum auctores testatur *Wilhelmus Mechovius l. 4. Philof. Parenet. c. 1. & l. 5. c. 1.* Hinc Græcis quoque dicuntur νόμιμοι consuetudines, quæ sunt hominum actus, quatenus sæpius iterantur frequentique usu facilitatem quandam & propensionem agendi induxerunt. Idem enim est sæpius agere, & assuetum esse, seu solere agere; unde morum & consuetudinis substantia consistit in actuum pluralitate atque frequentia *l. 1. voc. frequenter. l. 2. verb. ususque longæ vi. C. Quæ sit long. conf. l. 32. §. 1. voc. factis. l. 33. voc. diuturna. l. 38. voc. perpetuo de Legib.*

§. 3. Circa hos mores hominumve habitus exercitos actuales moderandos occupata est univèrsa tum Ethica, tum Jurisprudentia; illa quidem respectu ad se, unde sui cuique mores, conciliare fortunam, dicuntur *Cornel. Nepoti in vita Pomponii Attici*, hæc verò simul & præcipuè ad alios habitus, ista monstrat, hæc præcipit mores & habitus ad virtutum ac justitiæ normam dirigere, eo fine, ut facilitate & propensione exercita agendi, juxta §. præc. homines proclives reddantur ad consecrationem virtutum & fugam vitiorum; quip-

pecum in his duobus polis tota spera fecilitatis politicæ atque suprema illa Mundi Lex SALUS Populi, consistat; unde non præmiis tantum sed pænis quoque habitus illi exerciti intra legum terminos coercentur, juxta *Ulp. in l. 1. §. 1. de Just. & Jur.* Hinc etiam fit quod ipsæ virtutes ipsaque jure dicantur mores, item mores, *Sitten und Rechte / gute Sitten*: mores, scil. qui injunguntur, quibus uti debemus, non quibus homines vulgò uti solent quocunque naturæ impetu; cum scil. non quid Romæ fiat, sed fieri debeat, attendendum sit. Eque hac formula nihil frequentius tam in Codice sacro, *Psal. CXIX, vers. 66.* quam jure Civ. *l. 9. l. 15. de Cond. insit. l. 35. §. 134. pr. de V. O. l. 15. §. 2. §. 5. §. 6. de Injur. l. 112. §. pen. de Legat. 1. l. 6. l. ult. C. de pact. & innumeris aliis, in quibus contra mores vel contra bonos mores fieri dicitur, quicquid contra leges fit: & in *l. 5. C. de Just. & Subst.* dicitur, cum boni mores id vetent. Unde & tota disciplina hæc dicitur moralis, ac ipsum jus definitur à Grotio facultas seu qualitas moralis, *L. 1. J. B. & P. c. 1. §. 3.**

§. 4. Cæterum maxima adhuc est differentia inter mores Ethicè seu respectu virtutis, & inter mores juridice ac cum effectu juris spectatos, qualis scil. est inter ipsam virtutem & justitiam; virtutes enim in rebus nostris exercemus, justitiam in alienis, quando quod aliorum est ipsis tribuimus, indeque tota atque summa ejus ratio in eo est, ut suum cuique tribuatur. Sunt tamen in præceptis virtutum quoque nonnulla, quæ ad Leges transferri solent, dum potestas circa res nostras, in quibus virtutem exercendam esse diximus, aut nobis aufertur aut restringitur, adeoque quodammodo jus alterius fit, quo suum cuique tribuendum. Quæ ratione in nonnullis casibus ad gratitudinem, humanitatem, obedientiam &c. jure ac lege compellimur, etsi tantum virtutes sint.

sint. arg. l. 6. §. 1. de agnosc. & alend. lib. 1. s. de jure patron. Nov. 78. c. 2. §. 2. Inst. de donat. l. fin. C. de re voc. donat. Donell. 2. Comm. 17. & 14. Comm. 27. ibique Hilliger. Nam quamvis ex Ethicis morum præceptis ideo non præcise obligentur homines, quia sunt doctrinæ non legum præcepta: quatenus tamen coercendi mores potestas jure & subordinationis naturalis lege certis personis tribuitur, & ita aliquod morum judicium in alios constituitur, eatenus ad jus pertinent, quo præcise ad normam morum eorumque rectitudinis tenendam necessitate juris ex regulis prudentiæ Architectonicæ civilis hoc imperantis compelli quis potest, juxta doctrinam Stragyritæ 3. politicor. 4. & arg. l. 84. §. 1. de R. J. l. X. de pact. l. 26. §. 12. de condic. indeb. t. 1. de obseq. parent. atque patron. præstandis. Quam in rem egregia tradit Joan. a Felden in Præfat. Analyseos Politicæ Aristotelicæ.

MEMBRUM II.

De judicio morum ratione prædicati &
an privatis vel in privatos illud
competat.

§. 5. De moribus tractationi nostræ subjectis prædicatur judicari, aut iudicium, sive notio cognitio cum facultate potestativa approbandi vel reprobandi, cuius definitio ex quæstione thematis nostri procemiali abunde colligitur. Fit autem iudicii morum mentio in l. 15. §. 1. in fin. verb. morum coercionem non habet. l. 39 verb. mores accusantibus fol. matrum l. un. C. de repud & iudicio morum sublato. l. un. §. 5. C. de rei ux. act. l. s. princ. de pact. dot. verb. ne de moribus agatur. Et notum quoque est celebratissimum illud apud Romanos Censorum munus, qui à censendo vel arbitrando dicebantur, quod summum eis castigandi civium privatos mores arbitrium statis tem-

temporibus competeret. Unde populi Rom. moribus præesse,
 & præfecti morum, ac magistri veteris disciplinae & severita-
 tis dicuntur *Ciceroni pro A. Cluent.* munusque illorum, magistra
 pudoris & modestiæ, severitas censoria eidem *Orat. in L. Pi-
 son. & Liv. teste lib. 4. histor. c. 8.* Censura tanto incremento
 aucta est, ut morum disciplinæque Romanæ penes eam re-
 gimen. Senatus equitumque centuriæ decoris de decorum-
 que discrimen sub ditjone eius magistratus: publicorum ius
 privatorumque locorum & vestigalia populi Rom. sub nutu
 atque arbitrio essent. Idque Lege Censoria tantum fuit his
 verbis: Censores populi cœlibes esse prohibendo, mores po-
 puli regunto, probrum in Senatu ne reliquunt &c. *Alexand.
 ad Alexand. Genial. dier. lib. 3. c. 13.* Ubi munus eorum specia-
 tim ita describit: Hi maximarum minimarumque rerum
 præcipue circa morum disciplinam, cogitationem, animad-
 versionemque habent. Nam de iuramento cognoscere & in
 periuros animadvertere, epularum sumtus cohibere. Sena-
 tores legere & cooptare, summotis indignissimus & hone-
 stissimis allectis: Principem senatus constituere, immeri-
 tosque propter turpitudinem fordesque vitæ senatu vel tri-
 bu amovere, notisque & ignominiiis afficere, aut in Ceri-
 tum tabulas referre, etiam Ædilem Quæstorumque: tum
 illos, qui agrum mali colerent, aut incuriose haberent, per-
 ditosque & profusos nepotes, parumque honestis moribus
 viventes, aut verbis incivilibus loquentes, ærarios facere,
 censoriæ potestatis erat: in quo id fuit servatum, ut moti
 a senatu notas adscriberent & demerita notarent &c.
 Exempla lecti à Censoribus Senatus & Constituti Principis
 Senatus sunt ap. *Lev. l. 27. c. 11. l. 40. c. 52. & l. 41. c. pen. &c.*
Plutarchus quoque in Cat. Maj. de eorum officio sic refert.
 Neque enim vel matrimonium vel sobolis procreatio vel
 quotidianus victus vel convivium cuiusquam solutum & li-
 berum

berum indagine fuit : cumque longe sagacius ex his quam ex publicis actionibus mores hominum perspici putarentur , cultodes & moderatores correctoresque , ne quis ad voluptates deflecerent , vel excederent patria & vetera instituta , designabantur , eosque Censores appellabant.

§. 6. Incredible vero est , quantæ autoritatis hic magistratus Romanis olim fuerit , & quam late patuerit ejus potestas , inde ab infimis ac fœminis ad Principes usque Senatus , cum constituendi amovendique à Senatu arbitrio , extensa : ita ut sacra quædam & religiosâ veneratio ejus omnibus in- sita videretur , quam contestatur quoque *Cicero Appio Censori lib. 3. ad fam. ep. ult.* Hæc cum ad te scribebam , censorem jam te esse sperabam , eoque brevior est hæc epistola , & ut adversus magistrum morum , modestior. Neque , sane eam nisi clari illustresque post triumphos & consulatus expetebant , ut inquit *Alex. ab Alex. d. c. 13.* adeo ut magistratum ducentemque nil magis ornare quam censuram , dixerit *Plin. lib. 14. in prowm.* Unde & propter magnitudinem potestatis hic magistratus à populo summa ambitione contendebatur. *Cic. Or. 2. in Verrem* idque vix aliunde illustrius apparet , quam ex eo quod *Plutarchus in Paulo Emilio Macedone* , de hoc ipso Magno Imp. refert , ostensurus quam carus illi actis tot triumphis peractisque tor egregiis facinoribus populo Rom. esset : illud (se quam carus Populo esset hic Heros) declaravit P. R. cum inter alios honores contulit in eum censuræ dignitatem : qui magistratus omnium sanctissimo , magnæque est , cum in aliis tum in moribus regendis auctoritatis. Et in M. Catone Maj. de Censura hæc affert : Fastigium quoddam est hic magistratus honorum omnium , & quodammodo omnium in Republica actionum moderatio præfulgetque cum ingenti alia auctoritate , tum morum ac vitæ judicio : adeo ut , cenidem refert d. l. ipsi quoque Catoni , acerrimo morum exactori

B

sum-

num hunc honorem ac magistratum inviderint nobilissimi quique. Denique quanto censuræ dignitas fuerit, apparuit inde quoque cum ipsi Principes Senatus, narrante *Liv. lib. 40. cap. 46.* cum agmine Civitatis ad Censores, qui in campo ad aram Martis sellis curulibus confederant concordiam inter eos deprecaturi descenderent, & hac ad eos oratione uterentur: Non oblitus sumus, Censores, vos paulo ante ab universo populo Romano moribus nostris præpositos esse, & nos à vobis admoneri & regi, non vos à nobis debere. Et quid fervèrius quam quod Cornelium Rufinum, bis consulatu, bis dictatura functum ob solam luxuriæ notum à Censore Fabricio senatu motum refert *Gellius lib. 4. c. 8. & Valer. Max. lib. 2. c. 9.* Similiaque severitatum exempla passim apud Liv. occurrunt.

§. 7. Hinc ergo perspicere licet, quam solliciti fuerint Romani quantamque curam habuerint morum recte formandorum & retinendorum, tantam sane ut nec in momentosissimis rebus majorem. Hodie vero in profligatissima hac ætate & morum fæce contaminatissima hoc similiave morum judicia omnium minime aut frigide saltim obtinent pleurumque, & ubi longissime à regula morum abeunt atque degenerant, ibi quam minime ad certam & æqualem regulam exiguntur, juxta vulgare;

Dat veniam corvis vexat censura columba:

in tantum, ut magnus seculi nostri eruditi vir H. G. inter alia paradoxa asserere non erubuerit, veræ Ecclesiæ notam ibi quærendam, ubi mores corruptissimi. Hinc non immerito exclamat *Oldendorp. in Lex. Jur.* quod nullus in Republica magistratus magis desiderari videatur quam Censoris cuius tamen ne umbra quidem extat, quod jam suo tempore conquestus *Juvenalis Satyr. 3.*

Protinus ad censum, de moribus ultima fiet Quæstio.

Quamvis negandum non sit dari hodiernum quoque in Imperio nostro egregias *Impp. Electorum, statuum at communitatum ordinationes politicas*, censorium munus expletes de Anno 1548. 1577. uti & in *Palatinatu Electorali ac Wurtembergiæ Ducatu*, præsertimque *Venetis, Argentina, Noribergæ, at Genevæ Allobrogum*, cujus vices subit multis in locis modus scrutiniû Ecclesiastici, notante id & alia plura ad hanc censuram facientia *Besoldo l. 2. Synops. politic. c. 6.* Nos vero missô hoc censorum judicio (de quo an iudicium dici debeat, frustra recigiosus est *Cic. pro A. Cluent.*) id duntaxat hac differtatione disquiremus, anne saltim privatis adhuc tale iudicium animadvertendi in mores aliorum competat? Equidem Magnus ille *Hugo Grotius lib. 2. c. 20. §. 3.* statuit, naturæ convenientissimum cuivis homini innocenti competere jus puniendi fontem quod & ulterius deducit *d. c. 20. §. 7.* verum recte ille refutatur à *Dn. Pufend. de Jur. Nat. l. 8. c. 3. §. 7. & §. 10.* nec non a *Dn. Ziegl. & Osiandro ad Grotium dict. loc.* commodo hac ratione, quod potestas pœnam dictandi sit pars imperii; quod homo in hominem promiscue non habet. Quinimo potestas pœnarum referatur ad effectus legis in *l. 7. de legib.* ubi virtus legis dicitur punire; adeoque eidem competit puniendi potestas cui & leges ferendi. Sed necesse non est isthuc recurri, cum sufficiat stabiliendæ nostræ sententiæ affirmativæ iudicii huius privati ac domestici. Illa ratio, quod nullus sit naturæ status, quem non ipsa natura imperio, aliquo instruxerit solum domestico & familiari; Sine Imperio ait *Cic. lib. 3. de legib.* non domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum genus stare. nec rerum natura omnis nec ipse mundus durare potest; idemque contra *Grotium* ex mente *Thomæ Aquinatis, summ. 2. 2æq. 64. art. 3.* prælaudatus *Dn. Lucas Osiander in Annotat. ad Grot. dict. th. 7. n. 3.*

§. 8. Afferrimus igitur, illis in quorum potestate alii sunt positi, ac imprimis patrif. in omnes illos, qui paterno vel alio domestico & singulari ipsius imperio coercentur ob morum perversitatem, non quidem ad infligendas pœnas atroces & capitales, uti olim quidem jure veteri vitæ ac necis *l. II. de lib. & postb. l. ult. C. de patr. pot. l. 5. ad L. Pompei. de parricid. l. 3. 4. C. de patr. pot. l. unic. C. de emendas propinquo.* Sed modicæ castigationis jus competere, quod quidem domesticum morum judicium in singulis speciebus plenius apparebit. Et hujus judicii morum domestici certitudo quoque apprime constat ex collatione fontium juris naturalis gentium, divini & humani, ut præter alia inferius tradenda colligere est *ex can. duo nomina 35. XXIII. q. 4.* cujus hæc verba sunt: Huic officio (se correctionis, *Gloss. in d. c. 35.*) nominis invigilet disciplina, sicut cuique regenti, apta & accommodata est. Non solum Episcopo regenti plebem suam, sed & pauperi regenti familiam suam, marito regenti conjugem suam, patri regenti prolem suam, judici regenti provinciam suam, Regi regenti gentem suam. Hic ergo non minus domino in familiam, marito in conjugem ac patri in prolem, quoad coercionem morum potestas tribuitur, quam Episcopo, Judici, ac Regi in subditos. Hoc judicium domesticum diferte quoque adstruitur *ex l. ult. C. an serv. pro suo fact. Verb. domicos conveni.* Ubi intelligitur conventio instar judicii, quia convenire aliquem in jure dicitur, judicio contra aliquem agere; & domestica conventio opponitur conventioni coram Præsidente, uti ex inspectione patet: quo eodem sensu *in l. 4. C. de patr. pot.* controversia intra domum terminanda dicitur. Et in *L. un. C. de emend. propinq.* graphice id describitur, quod sit autoritas, quæ jure patrio corrigit propinqui juvenis erratum & privata animadversione comescat. Idem quod sit

fit jus domesticæ emendationis. Aperte autem *in l. 17. pr. de Furti.* dicitur, ideo patri actionem furti non proditam, quia ipse potest in furem, seu filium, statuere. *Unde ex d. l. ult. notat. Bald. in d. l. n. 1.* personam mere privatam in suos habere quandam Jurisdictionem per *L. 11. in fin. de lib. & postb. C. 13. in fin. extr. de For. comp. adeo ut Innocent. in c. Quod super 8. extra de vor. & idem Baldus in l. 1. n. 2. c. de Episc. & Cler.* asserere non dubitent; quod a potestate patris in filium in ceperit prima jurisdictio mundi. Quo faciunt tradita *Molina de J. & J. tr. 2. D. 22. n. 5. th. 28. Laymanni l. 5. Theolog. moral. tr. 10. part. 1. c. 2. & Philippi Paschalis tractat. de eff. & patr. potest.*

§. 9. Tale ergo iudicium morum competit præprimis patris jure triplicis societatis domesticæ, cujus ipse caput est: nim. in uxorem, in filios, in servos ac mercenarios. Ut & iis quoque qui, instar parentum, moribus & educationi alicujus præfecti sunt, uti tutoribus & magistris: denique ipsi cognationi vel ejus senioribus in singulos cognatos minores casu sic ferente & exigente per *L. 12. §. 13. th. moribus pupilli præponatur. de administrat. & peric. tutor. l. 5. §. 3. ad L. Aquil. ac t. t. C. de emendat. propinq.* id quod eadem ferre ratione persequitur *Bald. in d. L. 1. n. 2.* & in quemvis de familia competere jus castigandi statuit *Bart. in l. pen. §. ult. C. de repud. lit. a.*

§. 10. Antequam autem de hoc ipso themate specialius agamus, disquirendum in genere est, quousque & ad quam pœnam iudicium hoc morum extendi possit? Et quidem dictum jam est moderatam tantum castigationem esse permissam per text. expr. *in d. l. 5. §. 3. & l. 6. ad L. Aquil. c. 35. princ. XXIII. q. 4. Dn. Pufend. lib. 8. de jure nat. & gent. c. 3. §. 10.* sed quibus limitibus illa moderatio definiatur dubii ju-

ris videtur: quippe quod Canones, licet alioquin æquiores
 jure civili Romanorum, marito potestatem concedere vide-
 antur uxorem quoque vinculis & inedia coercendi. c. 10.
 XXXII. q. 2. de quo cap. seq.

§. II. Ita ergo hoc jure definitum existimandum; quod
 in primis illæ pœna illaque judicia excludantur, quæ infami-
 am vel permanens damnum relinquunt, sive in bonis sive in
 corpore l. 26. pr. ubi Gotb. Fred. de pœnis. Omnino enim no-
 tanda est differentia inter pœnas judiciis & privati patrisf.
 Siquidem I. in pœna iudicio læsio etiam esse potest, in pœna
 privati tantum coercitio; iudex enim in vindictam quoque
 contemtæ ac violatæ legis ejusque qui læsus est, satisfactio-
 nem ac pœnam decernit, quæ exercetur sævendo iterum in
 corpus, famam, bono delinquentis: privatus autem tantum
 punit, ut mores emendet delinquentis, adeoque in huius
 usum non perniciem. Repugnat autem sævire in aliquem
 in proprium ipsius usum. 2. Atrocior vindicta iudici committi
 potest, qui servato iuris ordine ac processu cognoscere de
 causâ tenetur; privatis non potest, qui propria autoritate
 sine iusta cognitione iuris levato velo castigant. His enim
 periculosum est graviores pœnas committere, quæ vel plane
 vel quodammodo sunt irreparabiles. 3. Per text. expr. in l. 7.
 §. 2. f. de injur. Ubi expressè, emendationes & pulsationes le-
 viores ad moderationem; flagra autem verbera & vulnera
 ad atrociorē castigationem referuntur. 4. Per l. 2. de his quæ
 sui v. al. l. 8. §. ult. l. 9. ad L. Aquil. l. 3. & 4. C. de patr. potest. Ubi
 excluditur præter turpitudinem & infamiam quoque sævitia
 atque vindicta, quippe quæ revera pœnam aliquam momen-
 taneam ac domesticam non ingrediuntur, sed ad publicum iu-
 dicium spectant. 5. Per. c. 10. XXXIII. q. 2. ubi non permit-
 tuntur remedia, quæ ad necem, vel cum sanitatis damno
 in-

intentantur, sed reliqua tantum quæ salutis non nocent. Et cum hac sententia & definitione iuris transit quoque *Grot. d. t. 20. §. 10. in princ. ac Commentatores in eum passim.*

§. 12. De verberibus tamen quæri potest, an ad moderatam hanc penam pertinere possint? Et quidem indubium est, quod in liberos, qui in potestate sunt, & servos famulosque verberibus quoque levioribus animadverti possit per *l. 7. §. 2. & 3. de Injur.* ubi leviora verbera pulsationes dicuntur; talia scilicet unde non vulnera & permanens damnum nec cicatrices, sed momentaneus tantummodo dolor procedit, facile reparabilis *l. 17. §. 1. de usufr. verb. nec cicatricibus deformare.* Cum enim dolor ille solus non noceat sanitati aut integritati corporis, nulla inde gravior vindicta aut læsionis sævitia inferri censetur. At in uxore ac matrefamil. regulariter secus videtur, tum quia illa sociæ quodammodo est vitæ & dominæ familiæ *L. 1. de act. rer. amot. ex costa viri & non eius calcaneo illi concreata atque iuncta Genes. c. 2. vers. 22.* tum quod verbera aliena sint ingenuis matronis, ut in causa uxoris dicitur in *l. 8. §. 2. C. de repud.* Quam sententiam approbant *Donellus l. 3. comment. de jure Civ. c. 27. in fin. Tiraquellus l. 8. connub. gl. 1. part. 9. n. 225. cum seqq. Joannes Borcholt. consil. 16. q. 1. & Henr. Frederus Orat. 4. de pœnis uxoris, & alii.* Qualiter tamen & huic ex gravi causa quandoque plagæ ingeri possint dicitur infra §. 17. & 18. Quinimo & species quædam temporariæ cuiusdam relegationis in vim disciplinæ domesticæ exerceri a patref. hæcenus potest, dum in domo vel fundo suo aut ergastulo publico, *Zucht-Kassel-Spinnhaus* / includere atque custodire eos, in quos morum coercionem habet, potest *l. 35. §. 5. de Her. Inst. verb. & quasi ad tempus relegatus, c. 10. XXXIII. q. 2. verb. custodiendi in domo sua.* vel etiam paterne iubere *δημοσίων ἀπεχεσθαι.* id est publicis abstinere *l. 9. §. 8. de pœnis.*

præ-

Præterea quoque potestatis illius & coercionis effectus consistit in exheredatione liberorum ex causis *Novell. 113. c. 3.* expressis & iis similibus vel adhuc gravioribus, concordante *Jure Electorali Palatino Provinciali part. 3. Tit. 14. §. 4. versic.* Es wäre dann &c. ibi und doch in seiner Estern oder der Obrigkeit Willen und Straff sich wiederum ergeben/ *juncto §. 6. ibidem.*

MEMBRUM III.

De speciali judicio morum veteri, quod maritus in uxorem habuit, sublato, aut adhuc integro vel etiam restituendo.

§. 13. Judicium morum maritale est vis ac potestas mariti in uxoris suæ vitam ac mores cum correctione ac coercionem inde debita, *arg. l. pen. C. de repud. & judic. mor. sublat. ac l. unic. §. 5. c. de rei uxor. act.* & hoc iudicio olim maritus partem dotis retinere poterat, scil. propter mores graviore, ob adulterium sextam, propter reliquos partem octavam Ulp. *fragm. t. 6. de dot. §. 9.* adeoque hætenus etiam vindictam habuit hoc iudicium: & tali ratione hæredi mariti non competeat per *l. 1. §. 1. in fin. solut. matr.* ubi de hærede mariti dicitur: *morum vero coercionem non habet. §. 1. l. de perp. & temp. act. l. pen. de injus voc. l. 7. C. de rev. don.*

§. 14. Verum hoc iudicium postea sublato est a Justin. *in d. l. pen. C. de repu. & judic. mor. subl. & in l. un. §. 5. C. de rei ux. act.* Ratio autem abrogati illius morum iudicii hæc fuit, quia Justin. Imp. certas definiverat causas, propter quas solas & divertere licebat & simul hoc ipso partem dotis retinere. Fuit ergo ut supervacaneum abrogatum, cum
ex

ex ipsis Impp. constitutionibus, sc. ex l. 8. & seqq. C. de repud facto divortio dos vel portio dotis retinere possit: ex iis autem causis, ex quibus divortium non esset licitum, nec licita erat dotis retentio: atque hanc rationem abrogati morum iudicii, ut supervacui, ipse Imp. innuit in d. l. un. §. 5. C. de rei. ux. act. & d. l. pen. §. ult. C. de repud. ubi D. Brunneemannus, Perez & alii Commentatores.

§. 15. Sublatio itaque hæc atque abrogatio tantum trahenda est ad vindictam & retentionem dotis, non vero ad alias morum actiones, castigationes, coercitiones ac iudicia marito vi potestatis maritalis competentia sequentibus rationibus. Quia hætenus tantum abrogatum fuit quatenus erat supervacaneum *juxta §. præc.* Erat autem supervacuum tantum quoad pœnam dotis, quæ sequebatur jus divortii, adeoque non opus erat eam ex speciali iudicio morum petere: non autem quoad alias morum coercitiones, qui aliunde coercendi remanent stante matrimonio. Unde simul patescit, hanc domesticorum morum potestatem maritalem in personis publicis jurisdictione ordinaria ac mero imperio universim circumvallationis tanto magis præ privatis elucescere argum. scil. communi à majoritate rationis ducto, nullo jure hætenus circa hoc mutatio, & traditorum Hennigi Arnisei de jure Connub. cap. 1. sect. 4. & G. B. Celsarii lib. 1. politic. c. 2. num. 29. 2. Quia expresse tantum agitur in d. l. un. §. 6. & d. l. pen. §. ult. de retentione dotis; adeoque correctorium hoc jus, quod stricti juris est *per vulg.* ad alia, ac præprimis jure publico & peculiari competentem marito actionem & correctionem morum uxoris extendi non debet, ne mutuo quidem coniugum assensu *per l. 5. pr. de pact. dotal.* quo non nisi maliitiis domesticis fenestra aperiretur. 3. Superesse iudicium morum aliquod in uxorem patet quoque ex harmonia juri canonici c. 39. VII. qu. 1. verb. *Alterius uxor nec judicari vel disponi,*

C

nisi

nisi à proprio viro, eo vivente non potest &c. Potest ergo iudicari à suo viro. *cap. 35. XXIII. q. 4.* Ubi etiam marito pro modo suo perinde datur jus regendi uxorem ac iudici provinciam. *C. 10. XXXIII. qu. 2.* ubi etiam vinculis & ieiuniis eam coercere permittitur: verb. *Placuit, ut, si quorumcunque Clericorum uxores peccaverint ne forte licentiam peccandi plus habeant, accipiant mariti earum hanc potestatem, præter necem, custodiendi & ligandi in domo sua, ad jejunia salutaria non mortifera cogentes.* Et ita expresse dicitur in *add. Barr. in d. l. pen. §. fin. lit. a.* Sublatum est (iudicium sc. morum) quoad detractionem vel compensationem dotis, non quoad id ut vir possit illam male morigeratam castigare, sed moderate.

§. 16. Quæritur autem an potestas illa in d. c. 10. Clericis concessa, etiam Laicis competat? Neg. id gl. in d. c. 10. quia nullibi circa hos constitutum, sed illis saltem, quibus ex ordine clericali minori (quales, qui sunt patet ex tit. *decretal. de temp. ordinat. & qual. ordinand. & ext. t. extra. de Clericis conjugatis*) matrimonium permixtum benignitate canonica singulari indultum. Verum nihil impedit, quin iuxta *L. 13. de legib.* quoties lege unum vel alterum introductum bona occasione cætera, quæ tendunt ad eandem utilitatem vel interpretatione vel certe iurisdictione suppleantur. Accedit quod & ratio moderatæ castigationis, de qua in §. 10. & 11. militet quoque in uxoribus Laicorum, quibus hac animadversione nullum damnum permanens infligitur, & loca de quibus in §. *præc. scil. d. c. 39. & d. c. 35.* generaliter loquantur, quod simpliciter maritus habeat potestatem iudicandi & regendi suam uxorem; quæ vero esset potestas iudicandi & regendi eam, aut quod remedium coercendi mores eius, sine hoc quidem liceret, quod ideo, quia momentanea ac transitoria eius est pœna, mitissimum ac moderatiss. reputatur compellendi remedium? Et alias sine effectu ac inanis esset potestas mariti
in

in uxorem ejusque mores, cui tam serio leges eam & perinde fere ac liberos parentibus subiiciunt, ut in c. 12. XXXIII. q. 5. dicitur: Est ordo naturalis in hominibus, ut ferviant scēminæ viris filii parentibus. Et in c. 14. d. q. 5. subditas scēminas viris & pene famulas lex esse voluit uxores. Unde etiam *Philosophus lib. 2. Oecon. c. 1.* censet viri mores pro lege impositos uxori quamdiu nempe lex ipsa illis non refragatur *arg. l. 39. solut. matr.* Hinc quoque in c. 17. d. q. 5. dicitur constare, mulierem subjectam domino viri esse. Mera autem verba hæc forent & inanes potestatis umbræ, si nulla marito competeret explicandæ potestatis, morumque coercendi ratio & ne levissima quidem ea, de qua d. c. 10. aut alia gravior pro statu causæ.

§. 17. Ita ut de ulteriore quoque in casu necessitas non ex lubricitate sed moderate coercendi, flagris sc. & fustibus, potestate, quicquid etiam supra citatus *Donellus* cum sequacibus contra velit, non sit jure dubitandum, quæ marito conceditur in *Nov. 117. c. 14.* ex causis sc. illis, ex quibus olim jure veteri Romano ac Justiniano, simul jam inter Christianos quoque recepto, matrimonium dissolvebatur nusquam reclamante huic juri inducto Ecclesia illius temporis, quippe cui pietas ac Religio Sacratissimi Imp. Justiniani, nihil contra S. S. Scripturam & Oecumenica Concilia admittendi, ex rectitudine Legum latarum procul dubio satis nota erat; quæ causæ legitimæ divortii & repudii in *l. 8. §. 3. l. 10. C. de repud. & Nov. 22. c. 6. & 15.* studiose sunt expressæ, sc. si uxor sit adultera, venefica, homicida, plagiaria, si sepulchra dissolvat ex sacris ædibus subtrahat, latronibus faveat, extraneos viros marito ignorante vel nolente frequenter, impudice osculetur, ipso inuito sine probabili causa foras pernoctet, ludis publicis ipso prohibente intersit, ipsius vitæ infidietur, conscia sit machinationis in imperium, immisceat se crimini falsi, audaces manus ingerat,

rat, industria abortum faciat, commune cum viris lavacrum ingressa sit; aut alium de matrimonio compellaverit, de quibus divortii & repudii causis, demum supervenientis posteriore ævo juris Canonici autoritate ad unicam adulterii restrictis, pluribus post veteres agunt *Anton. Perez. Pacius, Zæsius, Corvinus, & Dn. Brunnemannus ad d. tit. c. de repud. & Rittershusius in exposition. Novell. 22.*

§. 18. Unde simul, argumento à majore ad minus ducto, patet extra has causas marito quoque jus esse plagis mitioribus, afficiendi uxorem propter leviolem perversitatem morum: cum expressè ideo atrociora saltem verbera, scil. quæ fustibus, flagris &c. sine causa facta, fiunt, improbentur in *Novell. 117. c. 14.* sub multa tertiæ partis donationis ante nuptialis uxori ita pulsatæ addictæ in locum repudii antea hac de causa permitti. *l. 8. §. 2. c. de repud.* propter reliqua vero, quæ modica sunt, & nihil atrocitatis habent, de injuria aliqua mulierem conquiri non posse *in d. c. 14.* statuatur. Unde quod dicitur in *d. l. 8. §. 2.* verbera ingenuis aliena esse, intelligendum de iis, quæ fiunt instrumentis servilibus, quæ propriæ verbera dicuntur, ut apud *Virg. 3. Georg. vers. 106.* *Illæ instant verbere torto:* & *7. Aeneid vers. 378.* *Torto volitans sub verbere turbo. l. 28. §. 2. de Ræn. l. 12. de Jure fisc. ibique Gothofred.* nec non de immodicis & atrocioribus: alioquin constat duro nodo durum cuneum quærendum esse pro conservanda tranquillitate familiæ, atque hac de causa in casu extremæ necessitatis etiam ingenuis plagas inferri posse. *l. 7. §. 3. de Injur.* Quo etiam sensu non inepte dicit Harpr.

*Nux, asinus, mulier simili sunt lege ligati,
Hæc tria nil recte faciunt, si verbera cessent.*

Ein

Ein Weib/ ein Esel und ein Muß/
 Man alle drey wohl schlagen muß/
 Dann wo man sie nicht prüglen thut/
 So thut davon kein einzig's gut.

Quanquam in matres honestæ conditionis ac bonæ alias indolis hæc ratio exercendæ potestatis forsitan ex fribuscule litis intervenientis profecta, durior minusque ingenua sicque non omnino consultata videatur, juxta tradita *Mattb. Bernegg. quest. Miscell. in Tacit. Germaniam 105.*

§. 19. Quinimo nequidem ipsa pœna, qua uxor dote vel ejus parte propter morum pravitatem multabatur ex judicio morum juxta §. 15. hodie abrogata est, ob eandem quæ allata est §. 13. & 14. supervacuitatis rationem: nempe quia eadem pœna retinendæ dotis una cum dissolutione matrimonii ex iisdem legibus obrineri, potuit, nec alio judicio opus fuit, *per l. un. §. 5. C. de rei ux. act.* quæ ratio vero sublato hætenus divortio jam cesset; *arg. à cessat. caus. ad cessat. effect.* topice ducto.

§. 20. Et sic ratione juris accurate inita nec ipsa quidem pœna retinendæ dotis olim ex judicio morum vindicatæ *d. l. pen. in fin. c. de repud. & l. un. §. 5. C. de rei ux. act.* cum judicio morum sublato abrogata esse nobis videtur: cum enim ex iisdem causis depravatorum morum simul copulative & matrimonium dissolvi & dotis portio retineri potuerit *d. l. pen. §. 1.* ac illud tantum, non hoc sublatum sit, atque sic sola dissolutio matrimonii ex illis causis cesset, non autem retentio dotis inhibita lege illa appareat, nil obstat, quominus ea adhuc obtineat & vim maximam disciplinæ maritalis quodammodo exerceat juxta vulgatum illud: quod abrogatum non est cur stare prohibeatur *l. 27. pr. C. de Testam. l. 32. §. ult. C. de appellat.* id quod ex supradictis §. 15. fati firmatur. Qua de re pluribus videri potest *Dn. Herm. Hoffmann, Consiliarius Brandenb.*

Baruthi. in suo Lycurgo Romano-German. Octaviani Pisani c. 9. n. 20. & seqq. Tractari insuper hic quoque posset, quibus juris remediis quoque adigere maritus uxorem possit, ad præstanda ea, quæ sui sunt officio, nec non de cura ejus legitima in uxorem, quæ plurimum locorum moribus præsertim juris Saxonicæ introducta est; verum excedunt ea terminos jurisdictionis nostræ privatæ.

MEMBRUM IV.

De judicio morum quod Paterfam. exercet in filios, servos & famulos mercenarios.

§. 21. Hoc judicium jam antea vi competentis potestatis plus satis naturali ac gentium jure informatum *l. 2. de J. & J. l. pen. C. de adopt. Aristot. l. 1. Politic. c. 8. Arnicaus l. 2. relect. politic. c. 4. sect. 1. Bachov. ad §. 2. J. de patr. potest. DN. Puffendorff. de jure nat. & gent. l. 6. c. 2. & jure civili firmatum §. 2. J. de patr. potest. Ulp. in frag. tit. io. pr. Dn. Tabor in Element. jurispr. p. 1. 15. 1--20.* aperte indicatur in *l. 4. C. de patr. potest.* ubi dicitur; congruentius quidem videtur intra domum, inter te ac filios tuos, si quæ controversiæ oriuntur terminari &c. Parens igitur hac ratione ipse iudex constituitur in controversiis domesticis liberorum ipsique determinandæ illæ relinquuntur. Et in *l. 3. c. eod.* patri rescribitur; filium, si pietatem patri debitam non agnoscit, castigare jure patriæ potestatis non prohiberis. Et in *l. un. C. de emend. lib.* verb. jure patrio corrigat erratum & privata animadversione comescat. Nec non in *l. 16. de furt.* dicitur de jure, quod pater habet in filium furem neque enim pater, qui potest in furem (filium) sta-

tuere, neceſſe habet adverſus furem litigare, ubi vox ſtatuen-
 di innuit poteſtatem aliquam jus dicendi, cui congruit diſpo-
 ſitio juris Canonici *c. 36. XXIII. q. 5. ita ut Turnus ap. Livium L.*
2. c. 50. recte dicat nullam eſſe breviorẽ cognitionem quam
 inter patrem & filium, paucisque verbis tranſigi poſſe ni pa-
 reat patri, habiturum infortunium eſſe. Atque hoc judici-
 um morum domesticum eo illuſtrius exit in patre illuſtri iu-
 ris ſuper eminentis capace ex lege ſubordinationis filialis, ac
 territorialis *arg. autb. qua in provincia. C. ubi de criminibus &*
traditor. Gail. de pignoration c. 4. Matth. Stephani de juridi. I. 1.
c. 1. n. 77. Bodin. l. 1. Rep. c. 6. n. 65. Illuſtris Dn. Cancellarii Schüß
junioris p. m. in Collegio Miſſ. juris publici l. 2. t. 8. poſt 2. quicquid
 nonnullus Gamologus contra velit: cuius & ſequacium tela
 jam præviſa peculii vice (*juxta Juretum ad Symmach. l. 2. Epist.*
74.) excipere non pigrabimur. Huius autem paterni iudi-
 cii ſeverius vel remiſſius exerciti exempla annotavit *Valer.*
Maxim. L. 5. c. 8. & 9. ubi Dn. Rupertus in Commentar. & pluri-
bus Dn. Pufendorf. ſæpe laudato jur. nat. & gent. tract. L. 6. c. 2.
 §. 11. unde iudicium illud uſu non minus quam iure Civili
 quoque merum vitæ ac neces imperium domesticum in ſe
 continuiſſe *ex l. 11. de lib. & poſt. l. 1. ult. c. d. patr. poteſt.* conſtat.
 Quod iudicium vero morale patrim vitæ necisque, *an l. 3. & 4.*
c. d. t. optimo exemplo (uti quidem forſan intuitu genii ſe-
culi illius veteris, ac religione iuris Juſtiniani, vult Ludwell
diſp. ad Inſt. 2. th. 1. lit. c.) patribus ſit ademtum, aut annon
 meliore ratione iisdem hoc noſtro ulceroſo ſeculo, & tanta
 morum improbitate ad exemplum *Imp. Ludovici Bavari iſtud*
Norimbergensibus A. C. 1310. in filios ἀκολάτους per ſpeciale pri-
 vilegium, (*de que Limnæus l. 7. J. P. c. 37. num. 13.*) quaſi poſt-
 liminio concedentis, foret reſtituendum occasione egregie
 traditorum *Job. Bodini l. 1. de Rep. c. 4. & Franciſci Connani l. 2.*

{Com-

Comment. jur. civil. c. 13. sub dubitamus, hancque sententiam affirmativam, licet de restitutione universali ob genium huius mundi desperantes, ex inconcussis rationibus iudicii nostri morem legalibus, politicis & œconomicis, ibidem corollarii loco defendemus.

§. 22. Igitur iuxta iuris usum in levioribus moderata tantum potestas coercendi patri conceditur *d. l. 11. §. 1. verb. si viliora de l. un. C. de emend. propinq. verb. si atrocitas facti ius domestica emendationis excedat. l. 3. c. de patr. pot. verb. acriore remedio &c.* atque in gravioribus quoque correctio ac castigatio, quantum equidem commode fieri potest, domestica in pietate potius quam atrocitate consistit *per l. 5. ad l. Pompej. de parr. l. 7. §. 3. de injuriis. severiore animadversione publico iudicio remissa, ita ut in nimius sævientes pro religione iudicis statuatur l. 13. §. 4. Locat. l. 5. §. ult. & l. 6. ad l. Aquil.*

§. 23. Illud tamen singulare est in filiis fam. quod etiam in gravioribus delictis publicis iudicii oblatione facta pater ipse olim pœnam determinare poterat sic oblati eamque iudex pronuntiando sequi tenebatur *per l. fin. C. de patr. pot. ubi Dn. Brunnemannus, concordante iure divino Deuteron. c. 21. vers. 18. iuxta mentem & explicationem Bodini supra citato libr. 1. cap. 6. de Rep.* quamvis severitate publicorum iudiciorum hodierna iam dudum ab hoc iure sit discessum, & sic quodammodo hac in parte iuri paterno non parum derogatum; sicuti nec aliis, quibus naturalis ille motus & *σφογή* cessat, etsi forte illis non minor potestas sit vel affectio, idem iuris attribuit, uti videre est *ex l. 20, 21. §. ult. ad l. Jul. de adult. ubi patri quidem filiam in adulterio deprehensam, non vero marito uxorem omnino impune occidere datur, ratione differentia: itidem non ineleganti allata.*

§. 24. Quamvis autem huc non spectet jus illud, quo pater filium, quem in potestate habet, olim extrema famis filialis (non paternæ) necessitate sub perpetuo reluitionis pacto tacito vendere potuit L. fin. de patrib. qui fil. distr. utpote non ex iudicio aliquo & coercitione morum, sed ex veteri iure Quiritum competentis vindicationis proveniens, & non nisi ad liberos adhuc sanguinolentos. i. e. a primo matris partu adhuc dum rubentes, non alios jam majoris ætatis spectans, quod moribus aliorum quoque gentium consonum monstrat *Dn. Pufend. sæpe dict. tract. l. 6. c. 2. §. 9.* magis tamen & non omnino extra oleas trahi huc potest simile jus patrum ad retrahendos vindicatione vel repetendos officio iudicis intra terminum præscriptionis legis liberos illos, qui improbo more ac facto, saltem cupiditate lucri participandi se ipsos in servitutum (quod jure quidem facere posse videtur *arg. §. 4. J. de J. personar.*) temere vendunt. *per l. 5. §. 11. de statu homin.* ratione pro hac sententia ducta, 1. ab illegalitate hujus conventionis *l. 37. de liberali causa*, quam penarum adjectione invalidari potius quam validari oportebat *arg. à contrario ducto ex l. 4. quib. ad libert.* proclamare non datur. 2. à jure patriæ potestatis summo, inter cujus tollendæ modas venditio sui ipsius filii f. jure non recensetur. 3. quod quæ alicujus propria sunt, sive res, sive personæ, sine ejus facto abire nequeant, *l. 11. d. R. J. quibus fundamentis procul dubio quoque Imp. Orientis Leo ductis in sua Novell. 59. ubi pulchre Gothofredus in notis.* venditionem hanc filii f. sui ipsius, ut improbam sustulit, quam in rem videri etiam possunt *notæ Hieronymi Bignonii in veteres formulas junctas Marculfi Monachi c. 10.* Et hanc sententiam nostram hic firmatam calculo suo probant *Bachov. in not. ad Tr. vol. 1. disp. 2. thes. 3. lit. B. Arnoldus Nathl. & Dn. Vinnius in Commentariis suis Mss. & impressis; atque Generosus Dn. Francisc. Fredericus ab Andler S. C. M. Consiliarius Imperialis Aulicus in medulla juris ad*

lit. §. 4. de jure personarum ac Nobilissimus & Consultissimus Dn. Praeses Praeceptor atque Fautor perpetim Colendus in enarratione tit. 1. quib. mod. jus patr. potest tollatur, quicquid etiam communis Dd. Schola cum Portio & Dn. Ludwello disp. ad Instit. 1. t. b. f. 17. lit. c. in contrarium sentiat; hæcque juris prohibitivi ac vindicativi ratio etiam num hodie obtinet in delectu militari filiorum, improbis legentium technis contra parentum voluntatem seductorum, ubi videre est in corpore juris militaris collecto ex diversis hanc in rem publicatis edictis præsertim sub pag. 464. num. 11. At quid si liberi sacrae militiae sese in vitis patribus mancipent monasterium ingressi monachali subornatione atque suasu? Respondemus jure seculi idem jus retractus manere patribus ex rationibus supra traditis, & quod sine lege contrarium inferre erubescamus Nov. 18. c. 5. cum Dn. Tabore in not. Mss. ad l. 35. C. de Episc. & Cler. ac Ludwello Disp. ad Inst. 2. t. b. 10. lit. B. frustra cum Canonistis arg. C. ult. de judiciis in 6. dissentiente Pinello ad l. 1. C. de bon. matern. p. 1. n. 45. 46. Bachov. ad Tr. v. d. 1. 2. t. b. fin. lit. D.

§. 25. Judicium vero hoc morum pater tantum habet in liberos potestati subiectos, non vero in emancipatos, quia coercitio hæc patri competit jure patriæ potestatis *d. l. 3. C. de patr. pot.* quæ emancipatione tollitur. *Quin* tamen extra ordinem aliqua coercitio in emancipatos quoque suo modo competat, indubitatum per *l. 7. §. 3. de Injur.* quia naturaliter pater esse non desinit, & quidem si non jure patris saltem jure cognationis, in qua ipse semper est senior per *D. un. C. de emend. propinq.* de quo amplius *membro 5.* Quod si emancipatus quoque adhuc pusillus sit, pater coercionem habet jure tutoris: nam & tutor, instar patris regendis pupilli moribus, non vero ut curator, bonis tantum administrandis præfectus censetur. *l. 2. l. 13. l. 14. de Test. tit. §. 2. J. de Curat. l. 12. §. 3. de Admin. & peric. tutor.*

§. 26.

§. 26. Quodque juris patri in liberos circa morum judicium, idem & domino, fortiusque olim in servos ac ancillas, remissius autem hodie in famulos mercenarios competit. Olim quidem argumento à majori potestate vitæ necisque ad minorem ducto sed postea restricto, vel à paritate juris & rationis inducendoper *l. ult. C. an servus pro suo facto*, hisce verbis: *domi cum conveni* : ubi conventio (quæ vox, ut supra dictum, denotat actum intentandi judicii) domestica, opponitur conventioni, quæ fit coram Præside. Et in *l. 6. §. ult. ad SC. Silan* ubi denegatur judicium, si dominus vivat, addita ratione : ipse enim in familiam suam potest animadvertere *conf. l. 2. de his qui sui vel al. jur.* idemque in specie de mercenario dicitur in *l. 11. §. 1. de pœn. gloss. in c. 39. VII. q. 1.* ad cujus juris veteris ac hodierni enucleationem egregia adfert *Job. Hermannus Stamm tr. de servit. person. l. 2. t. 4. & Dn. Struv. Syno. Jur. Civ. exerc. 3. th. 32.* ita tamen illa potestas dominica, multo quidem constitutionibus Principum mansuetior effecta *l. 1. §. ult. 2. de his qui sui.* adhuc tamen atrocitate sua constans per *l. un. C. de Emend. serv.* hodie in famulis mercenariis obtrinet, si moderatio debita adhibeatur : servilia autem verbera & atrociora alia non æque procedunt, quippe non nisi servis convenientia, qui instar Pecudum & pro nullis jure civ. erant, per *l. 1. §. 1. de his qui sunt sui vel alieni juris, l. 1. §. 2. unde cogn. l. quod attinet. 32. de R. J. l. 1. pr. de jur. deliber. l. 59. §. 2. de condit. & demonstr.* Adhiberi quidem hic quoque possent actiones utiles de servo corrupto, de fugitivis &c. sed eæ non sunt præsentis instituti, verum una cum aliis imperio morum reservandæ.

§. 27. Cæterum, quæ de mercenariis dicta sunt, obtinent etiam in aliorum præfeetorum ac præpositorum, uti Abbatum, (de quorum in claustralium & monachorum mores potestate *vid. Pauli Matthie Webneri Consil. Francon. 24.*) Pæ-

dagogarum, artificum & opificum curæ ac disciplinæ commillis: quorum moderata morum dijudicatio iure quidem permiffa, nimia vero sævitia in castigando vetita, *l. t. extra. de excessib. prælator. l. 5. §. ult. l. 6. ad L. Aquil. l. 13. §. 4. Locat. ubi exemplum futoris, qui forma calcei adeo cervicem discipuli percussit, ut ei oculus effunderetur, id quod de excessu percussionis exaudiendum non ipsa percussione, quam vis omnino modus ille Orbiliorum cœduus displiceat Quintil. l. 1. Inst. c. 3. ubi tradit: Cædi vero discentes quanquam & receptum sit & Chrysippus non improbet, minime velim: primum quia deforme atque servile est, & certe si ætatem spectes, iniuria; deinde quod si cui tam est mens illiberalis, ut obiurgatione non corrigatur, is etiam ad plagas, ut pessima quæque mancipia durabitur: postremo quod ne opus quidem erit hac castigatione, si assiduus studiorum exactor adstiterit, id quod cum grano salis juxta debitum, sed vitio sæculi haut fatis in universum notum ingeniorum delectum, sumtum verissimum, ac liberioris cultus Gentibus maiore cura, quam Germanis nostris aliquanto strictioris observantiæ hactenus excultum notavit *Angliæ Sidus Cancellarius Baco Verulamius in suo de Argumentis scient. aureo libro.**

MEMBRUM V.

De iudicio morum, quod senioribus familiæ vel cognationis competit.

§. 28. Nobile quoque est illud morum iudicium quod cognationi, vel qui eam repræsentat Seniori, ac familiæ quasi Principi in sanguine junctos competit, quod vel ad implorationem ipsius patris, vel separatim quoque in defectu disciplinæ & curæ paternæ aut alterius debite instituebatur, uti constat ex *Valer. Maxim. l. 5. c. 3. §. 2. 3. 5. & Seneca de Clementia l. 5.*

l. 5. c. 15. ac l. un. C. de Emend. propinq. idque legali ratione iisdemque juris ac temperamenti regulis confultat, quibus & pleræque species reliquæ: sc. in levioribus intra terminos moderatæ ac domesticæ emendationis, in gravioribus autem in delatione judiciali punitiva *d. l. un.* cuius hæc notabilis sanctio est: Neque nos in puniendis minorum vitiis potestatem in immensum extendi volumus, sed jure patrio autoritas senioreni corrigat erratum propinqui juvenis, & privata animadversione compescat. Quod si atrocitas facti jus domesticæ emendationis excedat, placet enormis delicti reos deducendum ad iudicium notione. Additur ratio: ut quos ad vitæ decora domesticæ laudis exempla non provocant, saltem correctionis medicina compellat.

§. 29. Competit autem hoc jus seniorum regulariter quidem non in omnes cognatos sed in minores tantum, quorum mores adhuc rudiores sunt propter lubricum ætatis, *d. l. un. voc. minoribus.* qua voce, ut alias intelliguntur minores 25. annis, & quidem illi, qui non sunt in potestate patria nec interest, Laicus sit, an Clericus, juxta tradita Dn. Perezii *in d. l. un. n. 3.* Attamen maiorenes, quoque interdum ob iudicii defectum vel abusum, huic propinquorum curæ subiecti sunt, uti mente capti, furiosi, prodigi *arg. t. t. ff. de curat. furios. dand.* Concordante hac in re *jure statuario Electorali Palatino part. 2. t. 28. §. 1. ibi:* **Daß deren Wesber Gesippen und Freunden an solcher Verschwendung andrer / fürnemlich aber auch dieser Ursach halber gelegen / daß ihnen solches zu Verkleinerung ꝛc. gereicht.**

§. 30. Videtur quidem hoc idem ius emendandi mores juxta Canones vicino & cuilibet etiam proximo competere in vicinum & proximum per c. 36. XXIII. q. 5. verum cum illud de nuda admonitione Christiana, non de coercitione contentiosa exeuendum, atque sic interni magis quam externi

fori sit, ut frater fratrem, amicus amicum privatim corripiat, juxta monitum *D. Augustini Epist. 61. ad Aurelium*, id non est præsentis disquisitionis sed una cum aliis supra traditis magis ad affinia iudicii morum pertinet, e quorum numero brevitas studio nunc non nisi unicum sequenti membro agmen huius disquisitionis claudat.

MEMBRUM VI.

De iudicio zeli.

§. 31. Cum ergo hætenus domesticis præprimis corrigendis moribus domesticum iudicium formaverimus, pateat colophonis loco in conscientia sacra & adyta quoque paulisper hic aditus, ut appareat, an in sacri & divini etiam cultus religionis ac conscientia moribus privato aliquid licitum sit necne? Sciendum itaque & hic iudicium aliquod privatum nempe zeli ex lege Veteri Testamenti ac sententia saniorum Hebræorum formari atque exerceri posse, quo quis privatus atrocissimi alicujus facti idololatrici aut alias execrandi præsentis detestatione, eiusque vindicandi zelo incensus delinquentem ab opprobrio publico avertere & punire valet etiam alium occidendo: exemplo *Matarhie & Phinea filii Eleazaris*, qui zambri scortatorem idololatricum divini honoris zelo una cum scorto occiderat, *1. Macc. 2. v. 24. Num. 15. v. 27. & seqq. Grot. 2. de J. B. & P. c. 10. §. 9. ibique Dn. Osiander in annotat. Selden. de Jur. nat. 14. c. 4.* qui tamen id fieri debuisse ait præsentibus decem ad minimum Israelitis. Quamvis hanc sententiam improbet & ex Rabbinorum tantum interpretamentis parum defœcatis ortum traxisse non satis idoneis, ut videtur, modis, velit *Dn. Ziegl. ad Grot. d. c. 20. §. 9. in fin.*

§. 32. Nobis autem ita circa hanc rem consideratione juris nostri statuendum videtur, privatum tali casu per se quidem jus occidendi obtentu zeli ulla lege aut ratione non ha-

habuisse, cum nulla in re periculosius peccari possit, quam si impune offendendi occidendi licentia prætextu religionis zelive intempestivo forte furiori atque superstitione sæpius insanæ plebis deferatur: uti apparet exemplo Christianorum Alexandrinorum, qui importuno religiosi fervoris impetu Hypatiam scæminam doctam & Philosophicam, atrociter mactarunt. *Hist. Eccl. trip. lib. 7. c. 15.* quo facit, quod fanatici etiam, & sceleratissimi quique sæpe hunc zelum sibi arrogarint, cum *Bonnoventano* illo & *Clemente*, monachis Jacobinis, *Joh. Castello* & *Ravallaco Henricorum VII. Luccelburgenfis, Cæsaris III. & IV. Gallia Regum Assassinis*; quod si tamen casu sic ferente quis præ indignatione publica & ad tutamen alicuius personæ vel honoris in extremo rei discrimine versantis sine parata aliena ope tale quid in privatum perpetret, præsertim unus ex offensoris præpositis, cuive cura talium incumbit, satisque appareat, pio ferventique divini honoris zelo in præfenti quodam atrocique facinore, quod contra divini Numinis reverentiam committitur, id fecisse, v. g. cum quis ad liberationem vi stuprandæ vel adulterandæ scæminæ honestæ, cognatæ, à violento in vasore mortem aut opprobrium sicca intentante, procedens, eundem graviter vulnerando repellat, aut plane occidat, vel aliter abominatione facti in locum commissi vel adstantes complices sæviat, quale quid olim veteri quoque Jure Saxonico quandoque licuisse videre est ap. Dn. Carpov. Practicorum seculi nostri Aquilam *P. c. crim qu. 75. n. 7.* cui iungi possunt tradita *Petri. Greg. Tolosani lib. 13. de Rep. c. 6. & Joh. Bochii in observ. edecumatis Psal. 105. n. 30. lit. G.* non quidem factum id omnino iustum erit, attamen excusationem merebitur, & remittetur aut mitigabitur pœna, quia dolus & malitia absuit, eadem ratione, qua ira seu calor iracundiæ, iustus dolor vel alia causa movens, etiam fatua aut bestialis à dolo in aliis sæpe delictis excusant, *l. 1. §. 5. ad SC. Turp.*

l. 2. C. d. reb. cred. qua ratione marito quoque adulterum uxoris suæ occidenti nonnullis saltim casibus ignoscitur *l. 24. pr. de adult.* quod ulterius extenditur in *Nov. 17. ult.* licet occidendi ius non habeat, *arg. l. 20. de adult.* Et huc forsan non incongrue referetur ius illud maritale quoad vindicationem adulterii illati, quod vocatur *das Enfer-Recht* / de quo *Besold. & Dn. Speidelius in Thesouro & Speculopract.* voc. *Enfer-Recht und Enfer-Gericht* / ibidemque citati. Patri autem ex hoc zeli iudicio domi suæ vel in generi ædibus adulterum in actu criminoso, non vero alibi cum filia deprehensum occidere, impune habetur *l. 23. §. 2, 3, 4. eod.* Et huc referenda exempla zeli apud *Fl. Joseph. A. 7. l. 4. c. 12. l. 12. c. 8.* & alios, in factis vero Phineæ & Matathiæ singulare quid occurrit, quia & ille erat designatus summi sacerdotii hæres atque successor, & hic sacerdos, quibus in vindicando cultu divino tunc magna imo fere summa autoritas fuit, uti bene annotavit Dn. Osland. loc. supr. alleg. Grotii. Huc tamen Stoico ausu cum Seneca & J. Lipsio in sua Philosophica Stoica trahere velle *αυτοχειρίαν* nonnullorum ex zelo publico aut privato, iudicio profano & domestico exercitam, hoc esset vel omni sanæ rationi exilium indicere, aut cum illa æviterno perditionis malo insanire, à quo post faniores etiam Ethnicos probi Christiani merito abhorrent lubentius expectantes tandem erecto animo æternum omnium mundi morum, horarum ac morarum humanarum sine præfinito die & consule infallibiliter adventurum JUDICEM ac RERUM

FINEM

cui

Laus & Gloria in Ævum;

64475

AB 64 475

ULB Halle 3
002 813 890

TAFOL

R
VO 17

12

DISQUISITIO ETHICO-NOMICA
Principiis Gentium & Civilis Juris nixa

DE
**JUDICIO
MORUM**

Quam

SUB PRÆSIDIO

Viri Nobilissimi, Amplissimi, Consultissimi

DN. HENRICI COCCEJI, J. U. D.
GENTIUM ET FEUDALIS JURIS IN ALMA
ELECTORALI PALATINA UNIVERSITATE PROFES-
SORIS MAGNO ACUMINIS ET INDUSTRIÆ
MERITO, CELEBERRIMI,

PRÆCEPTORIS AC FAUTORIS SUI
ÆVITERNUM COLENDI,

Moratæ Eruditorum examinationi

Horis locoque solitis ad diem 26. Aprilis

submitit

ALBERTUS CASPARUS GEIER, Rr.

Autor & Respondens.

Quintilianus Lib. 5. Institut. 12. in fin.

Nunquam hoc continget MALIS MORIBUS
Regum, ut, si qua fecerint pretiosio-
ra, faciant & bona.

ANNO M DCC VII.

